

Генерална дирекция
“Образование и култура”

Европейска
комисия

Проект
“СТЕП ИН”

ПРОЕКТ “СТЕП ИН”

Насоки за изучаване, обучение
и образование за интегрирането
на младите роми

“Ромите: възможна интеграция”.
Насоки за социална и образователна
интеграция на младите роми

ПРОЕКТ "СТЕП ИН"

Насоки за изучаване, обучение
и образование за интегрирането
на младите роми

“Ромите: възможна интеграция”.
Насоки за социална и образователна
интеграция на младите роми

Copyright © Издателска къща СТЕНО, Варна, 2006

ISBN-10: 954-449-291-7
ISBN-13: 978-954-449-291-5

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	5
1. Увод	9
2. Образователен пакет	15
3. Описание на осъществяването по региони	27
СТЕП ИН България	28
СТЕП ИН Румъния	32
СТЕП ИН Словакия	36
СТЕП ИН Франция	39
СТЕП ИН Холандия	43
СТЕП ИН Италия	46
4. Оценка на образователния пакет	49
А. Дейности и специфични цели	51
В. Кореспонденция с целевата група	54
С. Регионални партньори	56
5. Заключение... и малко съвети!	59

ПРЕДГОВОР

ПРЕДГОВОР

По инициатива на Каритас Амброзиана като водещ партньор 14 партньори се ангажираха с тежкото положение на младите роми, обединиха сили и поеха задължение да създадат и осъществят пакет за извънучилищно образование.

Насоките за изучаване, обучение и образование за интегриране на младите роми, или известни като СТЕП ИН, са резултат от това задължение с цел да се увеличи посещението в училищата и перспективите за кариера на младите роми на възраст между 13 и 18 години.

Тази публикация представя опита на всички партньори, включени в СТЕП ИН, отразявайки общото от различните практики, контексти и методологии от 6 европейски страни, където се базират партньорите.

Общата основа на проекта бе сформирана от *образователния пакет*. *Образователният пакет* бе съгласуван от всички партньори по проекта и ръководеше изпълнението на всеки партньор на регионално ниво.

След това бе оценен и приспособен да посрещне нуждите на целевата група на различните стадии от изпълнението на проекта. Определенията на целевите групи и описанията на действията бяха различни за всеки от регионалните проекти. Главните седем партньора в СТЕП ИН бяха: Каритас Амброзиана от Италия, Каритас Букурещ и Асоциация Апроапеле от Румъния, Българо-германско социално дело от България, Секур Католик от Франция, Диецезна Чарита Нитра от Словакия, Кордейд от Холандия и Каритас Юропа в Белгия.

Всички партньори вярваха, че образованието е един от най-добрите начини да се преодолее изолацията и най-добре доказалият се инструмент за интегриране на младите роми в местната общност. Образованието трябва да се разглежда като инструмент за даване на достъп на ромите до същите шансове като на равните им, да се развие взаимно доверие и да бъдат поощрени да станат активни и отговорни граждани.

Проектът СТЕП ИН се зае да намери и изпита нови и иновативни пътища за интегриране на младите роми в националната образователна система.

Целта на тази публикация е да предостави полезна и практична информация за тези, които са се ангажирали да подобрят социалната и образователната интеграция на младите роми в обществото. Едно от нейните основни заключения е, че за всички бъдещи проекти от този вид правилните условия за гарантиране на регулярното посещение на училището от децата могат да бъдат създадени чрез учредяване на широкообхватни, многоизмерни програми, които включват родителите и широк диапазон от официални и неофициални регионални партньори в общността.

Клаудия Бионди
Мениджър на проекта

7

1. УВОД

---

1. УВОД

СТЕП ИН/STEP IN е акроним на *Насоки за изучаване, обучение и образование за интегриране на младите роми/Studying Training and Educational Paths for the Integration of young Roma*. СТЕП ИН бе сметено за подходящо наименование, тъй като то освен това означава „навлизам”, „вземам участие”, т.е. навлизане в обществото като граждани с пълни права.

По инициатива на Каритас Амброзиана като водещ партньор 14 други партньори, ангажирани с тежкото положение на младите роми, обединиха сили за проектиране и осъществяване на пакет за извънучилищно образование с цел да увеличат присъствието в училище и перспективите за кариера на младите роми на възраст между 13- и 18-годишна възраст. СТЕП ИН бе осъществен от организации от 7 европейски държави:

Италия (Каритас Амброзиана като водещ партньор в сътрудничество с предоставящите социални услуги и регионални асоциации), Румъния (Каритас Букурещ и Асоциация Апропеле), България (Българо-германско социално дело), Франция (Секур Католик), Словакия (Диецезна Чарита Нитра), Холандия (Кордейд) и Белгия (Каритас Юропа).

Сега, когато проектът е завършен и всички партньори са оценили своето изпълнение по региони за изминалите две години, повечето партньори са направили заключението, че СТЕП ИН бе полезно предизвикателство. Трябва да се признае, че може би не всички партньори са били напълно наясно от самото начало колко голямо изпитание би могла да бъде работата с младите роми.

Подпомагане на младите роми в тяхното обучение, предоставянето им на перспективи за стъпването им на трудовия пазар, поощряването им за активно участие в местната общност се оказаха задачи, изискващи усилия от всички участници. Макар че целевата група бе ясно определена – младите роми на възраст от 13 до 18 г., подходът, избран за този проект, диктува доста по-широко фокусиране. Поради това беше належащо в еднаква степен да се информират и да се сътрудничи с родители, които като цяло нямаха официално завършено образование и често не съзнаваха огромното значение, което може да има обучението за техните деца.

Културните различия имаха огромно въздействие на методологията на проекта и често заставаха на пътя на успешния му изход. Всеки трябваше да е наясно, че, работейки с ромите, работи с културна група, която е подложена на ежедневна дискриминация. В резултат ромите имат тенденция да се самоизолират и често са подозрителни към хора и институции с неромски произход.

Пример за културно предизвикателство бе фактът, че много роми считат момичетата на възраст 13-14 години за годни да сключат брак, и момчета на същата възраст - готови да се грижат за семейство. Опитите да се впишат тези културни традиции и вярвания в строгата образователна система със строги бюрократични изисквания често е водила до неуспех в миналото.

Опитът обаче е показал, че образованието е един от най-добрите начини да се преодолее изолацията и най-добре доказалият се инструмент за интегриране на младите роми в местната общност. Образованието трябва да се разглежда и използва като инструмент да се даде на ромите достъп до същите възможности като на техните връстници, да се развие взаимно доверие и да се поощрят те да станат активни и отговорни граждани.

В светлината на културните предизвикателства, вече описани по-горе, проектът възнамеряваше да намери и пробва нови и иновативни пътища за интегриране на младите роми в националните образователни системи. В почти всички европейски страни ромските деца започват училище със значителни пропуски в образованието в сравнение с техните връстници. Тяхното неблагоприятно положение прогресивно се влошава, колкото повече порастват, толкова повече проблеми се появяват.

Статистиката показва, че само 4 % от младите роми завършват средно образование, и по-малко от 20 % завършват задължителното образование. В източноевропейските страни младите роми често се изпращат в така наречените „специализирани училища“ (училища за деца с умствени и физически увреждания) и „гето училища“ (училища, посещавани само от роми). И в двата случая децата получават образование с

по-ниско качество в сравнение с техните връстници, принадлежащи към етническата група на болшинството.

Тази практика очевидно пречатства не само интеграцията, тя също така допринася за оставането на ромите неграмотни или полуграмотни. Партньорите по този проект знаеха, че семейните традиции и устните традиции играят важна роля в ромските общности. Семейството се разглежда като имащо задължението да предаде богатството на културата на по-младите. Традициите се поддържат живи чрез разказване на истории.

Устната традиция е медията, чрез която знанието и опитът се предават от едно поколение на друго. Устната традиция е богат ресурс, който ромите носят със себе си и твърде често е подценяван от педагозите. Расисткото отношение към ромите в училищата, на трудовия пазар и в живота в общността убедиха партньорите по този проект да създадат проект за подобряване на перспективите за образование и социална интеграция на младите роми.

Отначало партньорите създадоха съвместно „образователен пакет“, който служи за модел за планиране на образователните действия по този проект. Идеята за образователен пакет възникна от видяната необходимост да се намери общ модел, който би формирал базата за всички партньори при планиране и изпълнение на проектните им цели.

Въпреки че средата, в която ромските общности живеят в Европа, се различава силно от една държава до друга, всички ромски общности са засегнати от подобни проблеми в социалната интеграция. Почти навсякъде хората от ромски произход са подложени на предрасъдъци, пречатстващи тяхната интеграция. Ситуацията е още по-лоша за тези роми, които напоследък мигрираха от Косово и Македония.

В болшинството случаи тези преселници живеят нелегално в новите приемни страни и не са в състояние да говорят езика. Гъвкавостта бе вградена в образователния пакет от самото начало, така че той можеше да бъде модифициран съгласно регионалния контекст, регионалната целева група и наличните ресурси на местно ниво. По този начин всеки партньор бе свободен да избира дейностите, които счита за най-подходящи за

приоритетните цели. Най-важно за всички партньори обаче бе това, че образователният модел съдържаше три типа учебна дейност: формална, неформална и неофициална дейност.

Примери за такива дейности са: подпомагане на обучението по учебните предмети, художествените и ръчните дейности, спорт, културни дейности, научаване на нови подходи за работа и т.н. Дейностите бяха винаги организирани и изпълнявани в близко сътрудничество с училища, местни асоциации, доброволчески организации, енорийски и обществени институции, социални служби и търговски компании. Накрая образователният пакет бе изпробван и тестван в 6 различни европейски страни, представени от партньорите по проекта. Образователният пакет бе всеки път адаптиран към обстоятелствата и нуждите на специфичната целева група във всяка от страните.

2. ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПАКЕТ

---

2. ОБРАЗОВАТЕЛНИЯТ ПАКЕТ

Образователният пакет е резултат от опита на всички партньори по проекта СТЕП ИН, чиято окончателна версия е представена тук. Съществени са следните елементи:

- **запознаване**

- с групата (история, брой жители, тип жилище...)
- с местоположението, където живее целевата група
- с особеностите на целевата група (възраст, образование, ситуация на семейството)

- **анализ на нуждите**

- анализ на нуждите на групата като цяло
- идентификация на нуждите на целевата група

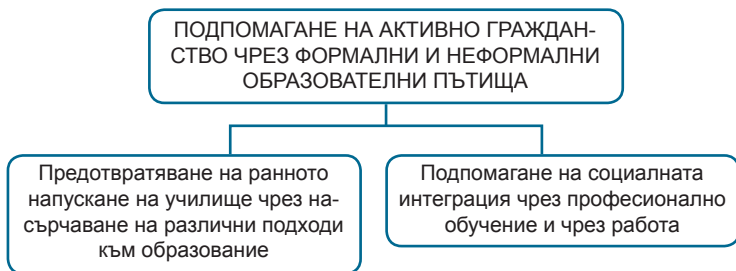
- **планиране**

- планиране на областта на намеса съгласно възрастта, пола, особеностите на облагодетелстваните и идентифицираните им нужди. Всяка област на намеса трябва да предвижда дейностите, насочени към образователни, дидактически и създаване на обвързаност цели.

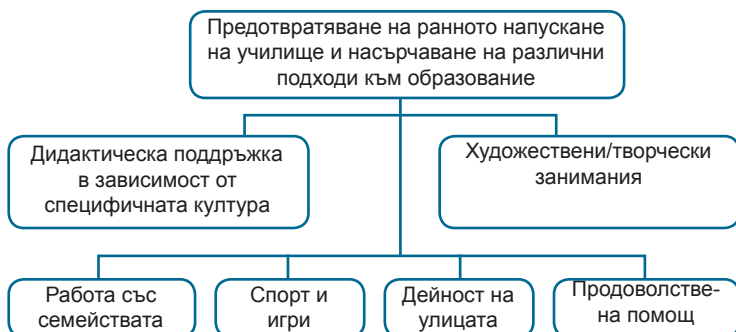
След първата фаза на регионално осъществяване образователният пакет бе адаптиран, за да отговори на новите предизвикателства, които са възникнали. Бе създадено всеобхватно средство с изчерпващ целите и дейностите диапазон, позволяващо на всички партньори да адаптират образователния пакет към техния собствен регионален контекст.

Общата цел на образователния пакет се състоеше в това, да се подпомага активно гражданство чрез формални и неформални образователни пътища. Тази обща цел бе разделена на две по-точно определени цели:

1. да се предотврати ранното напускане на училище чрез насърчаване на различни подходи към образование
2. да се подпомага социалната интеграция чрез професионално обучение и работа

Бяха описани серия от действия и някои мерки за осъществяване заедно с набор образователни, дидактически и свързани със създаване на обвързаност подцели.

А. ДИДАКТИЧЕСКА ПОДДРЪЖКА В ЗАВИСИМОСТ ОТ СПЕЦИФИЧНАТА КУЛТУРА

18

Какво	изучаване на теми, свързани с различните училищни правила и поведенчески роли
Къде	в училище в къщи / в офиса
Как	в групи в малки групи индивидуално приемайки различни дидактически методи, включвайки нови и експериментални методи (материали и инструменти: диаграми, текстове...) срещи с родители срещи с учители
Кой	млади хора между 13 и 16 г. помощници на асоциацията учители родители ромски / културен посредник

Цели

- да научат втори език: от „ромски“ към националния език (Е2).
- да научат училищните правила
- да се свържат с младите „не роми“, да се социализират
- да признават и уважават властите и социалните роли
- да уважават графичите
- да използват и уважават различни площи

- да се мотивират младите роми да посещават училище и да продължават образованието / обучението си.
- да се насърчава интеркултурният обмен
- да се насърчават и да се помага на младите роми да получат удостоверения за завършване на задължителното образование

Б. СПОРТ И ИГРИ

Какво	време за игра и занимателни дейности
	спорт (например футбол)
	ваканции
	излизания / екскурзии в околностите
Къде	енорийски младежки клуб
	градски съоръжения (напр. басейн)
	места, където живеят роми
	музеи, театър, кина, училища, сгради на организацията
Как	в групи
	с деца, които не са роми
Кой	млади хора между 13 и 16 г.
	деца не роми
	помощници
	други асоциации

19

Цели

- да се забавляват / да си почиват / да се присъединяват
- да учат правилата
- да се учат да уважават другите
- да се учат да уважават и използват различни места
- да се учат да сътрудничат и взаимодействат
- да се редуцират отношенията на дискриминация
- да се редуцират или управляват конфликтите
- да се насърчи автономията
- да се получи обогатяващ културен опит
- да се съдейства за самоувереността и чувството за собствено достойнство

В. ХУДОЖЕСТВЕНИ / ТВОРЧЕСКИ ЛАБОРАТОРИИ

Какво	експериментиране на различни художествени техники
Къде	енорийски младежки клуб
	в къщи в главния офис на асоциацията / други места
Как	в групи /индивидуално
Кой	млади хора между 13 и 16 г.
	Помощници

Цели

- да се съдейства за сплотеността на групата
- да се развиват талантите/способностите на всяка отделна личност
- да се въвличат младите роми в планирането и мениджмънта
- да се насърчава участието
- да се увеличи сътрудничеството
- да се увеличи творческият потенциал
- да се усвоят нови умения
- да се оценяват и използват елементите/средствата на ромската култура

20

Г. ДЕЙНОСТ НА УЛИЦАТА

Какво	ходене по улиците и посещение на пунктовете за срещи на младите хора
Къде	в местната област, в града (улицы, заведения, дворове, паркове, пунктове за срещи)
Как	индивидуално групи от млади хора
Кой	екипът на преподавателя и ромският посредник
	ромският посредник
	младите хора от целевата група
	групи от други млади хора

Цели

- да се изучават/достигнат младите хора (особено момчетата) от целевата група
- да се познаят пунктовете за срещи, действията и правилата на живота на улицата

- да се разпознават и използват ресурсите на живота на улицата
- да се помогне на младите хора за трудностите, с които се сблъскват в живота на улицата
- да се даде възможност на младите хора да изберат между живота на улицата и участието в дейностите по проекта

Д. ДЕЙНОСТИ СЪС СЕМЕЙСТВАТА

Какво	регулярни посещения в домовете на децата по време на фазата за изпълнение
	избор на целевата група чрез посещаване на семействата
	срещи, информация от ромския посредник за родителите
	празненство за майките за деня на майката
	вечер за ромското семейство
	срещане/разговаряне с асоциацията SOS семейство
Къде	изпълнение за родителите в края на фазата за осъществяване
	в къщи
	в регионалната област / в града
Как	в училище
	Индивидуално
	в групи
Кой	(полу-) публично
	ромски семейства в регионалната област
	екипът по проекта и ромският посредник
	персоналът на училището
	други организации

21

Цели

- да се опознаят семействата от целевата група
- да се мотивират родителите за целите на проекта и да се получи тяхното одобрение за участието на техните дъщери и синове
- семейно обучение
- да се признаят и използват ресурсите на семействата за проекта
- да се предлага индивидуална помощ за семействата в нужда
- да се изучават/достигнат момичетата от целевата група

- да се изгради мрежа между семействата, училището, екипа по проекта и други организации
- да се създадат положителни спомени за младите хора и родителите в семейството
- да се съобщават положителните аспекти, както и трудностите на ромските семейства по отношение на неромските деца.

Е. ПРОДОВОЛСТВЕНА ПОМОЩ

Какво	едно хранене на ден, за предпочитане обяд
Къде	в училище
	в квартала
	в града
	пикник извън града
Как	в групата
	в по-малки групи
	индивидуално (ако са в нужда)
	използвайки училищния стол
	доставяйки храна от кухня или ресторант до училището
	купувайки храна от бакалия, супермаркет, будка
децата и екипът по проекта извършват готвенето сами	
Кой	млади хора между 13 и 15 год.
	персоналът на училището
	екипът по проекта
	родители и доброволци
	кухня, ресторант, бакалия, супермаркет, будка

Цели

- да се задоволи основната нужда от храна на гладните млади хора
- да се създаде усещане за съобщност чрез храненето заедно на масата
- да се учи готвене
- да се научат да познават здравословната храна
- да се научат да купуват храна
- да се научат да планират храната и да работят с бюджет
- да се мотивират учениците да посещават редовно дейностите по проекта
- да се мотивират родителите да изпращат редовно учениците за дейностите по проекта

А. РАЗПРОСТРАНЯВАНЕ НА УМЕНИЯ ЗА ГРАМОТНОСТ / ОСНОВНИ УМЕНИЯ И НАВИЦИ

Какво	устен и писмен национален език (Е2)
	знания по математика
	знания по основи на гражданско и специфично законодателство
	ръководство за запознаване и използване на общинските съоръжения
Къде	чисти места
	техните собствени домове
	регионалната област
Как	в малки групи
	създавайки персонализиран план
	изграждайки отношения на доверие с помощниците
	избирайки специфични дидактически методи
Кой	необразовани млади хора между 13 и 18 г.
	помощници
	образователни институции
	родители
	учители

23

Цели

- да се научи националният език (Е2) устно и в писмена форма
- да се научат някои подготвителни елементи за посещаване на курсове и да се получи зрелостно свидетелство
- да се излезе от изолацията на етническата група, преди всичко за момичетата
- да се усили тяхното чувство за собствено достойнство

- да се насърчи културният обмен
- да се развиват знания за регионалната област и нейните съоръжения

Б. ПОСЕЩАВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ И ЗАВЪРШВАНЕ НА ТРУДОВ СТАЖ

Какво	записване в образователна институция
	дидактическо и образователно подпомагане, организирано с образователна институция
Къде	интеграция в трудовия пазар (стаж или познания за работа)
	обществени и частни образователни институции работни места
Как	обществени и частни образователни институции
	мониторинг на пътищата за достигане
	работа в мрежа между помощниците / обучаващите / работодателите / младите хора трудова обучение
Кой	младите хора
	образователните институции
	учителите
	помощниците
	родителите работодателите колеги на работа и в училище

24

Цели

- да се намали културната празнина между младите роми и нероми
- да се достигне по-задълбочено ниво на образование
- да се отворят възможности за по-нататъшно образование
- да се получат технически умения
- да се разполага с честен доход
- да се засили чувството на собствено достойнство
- културен обмен в по-широк контекст
- да се намалят реципрочните стереотипи
- да се намали дискриминацията
- да се насърчи отговорността и да се създаде по-дълбоко разбиране
- да се признават правата и задълженията на работниците (работни часове, платени отпуски по болест, платени отпуски)
- да се изгради връзка между работодател и стажант
- да се затвърдят вече получените умения

В. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ТЕРИТОРИАЛНИ УСЛУГИ

Какво	запознаване с обществени и частни услуги (бюро за съвети на гражданите, болници, полицейски управления, бюджет, медицинско обслужване, социални служби и т.н.)
Къде	регионалната област и местния град
Как	обяснителни и насочващи визити
	начално посредничество между помощниците и ромските потребители
	проверка на достъпа и правилното използване на услугите
Кой	млади хора
	услуги
	оператори
	родители

Цели

- да се научат да се придвижват самостоятелно в местния район
- да използват по подходящ начин местните съоръжения
- да излязат от изолация
- да се запознаят с гражданските права и задължения
- да се увеличи чувството за принадлежност към общността

25

Г. ЗДРАВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Какво	да се осъзнае важността на здравето
Къде	училище
Как	групи
Кой	млади хора между 13 и 16 год.
	помощници
	учители
	родители

Цели

- да се научат / да се придобият навици за основните изисквания за хигиена
- да се оцени ролята на хигиената за тях самите и за тяхната връзка с другите
- да се знаят основните фактори, които влияят на здравето
- да се предотвратяват инфекции (хранителни отравяния) и да се избягват инфекциозни болести

3. ОПИСАНИЕ НА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО ПО РЕГИОНИ

СТЕП ИН България

Проектът се проведе във Варна, местният район се нарича Максуда. Ромската общност тук живее в изолация. Много от хората са бедни.

ЦЕЛЕВАТА ГРУПА

Две трети от децата, принадлежащи към ромското малцинство „Хораханé”, са български мюсюлмани, които говорят турски. Една трета говори ромски. Те са православни християни. Младите хора, за които бе предназначен този проект, бяха в 6, 7 и 8 клас в училище „Отец Паисий” – гр. Варна. Това училище се посещава 100 % от деца от местните ромски общности.

28

Общо 15 млади хора бяха включени в проекта. В началото групата се промени неколккратно, тъй като някои деца не посещаваха проекта редовно и напуснаха. Децата в групата бяха между 12 и 15 години, с преобладаващо мнозинство на момичетата.

Тъй като групата бе рядко изцяло пълна, проектът бе открит за деца от 4 и 5 клас, които посещаваха училище всеки ден и които искаха да се присъединят към дейностите по проекта. Тъй като българската държава предлага извънучебни занятия след официалните учебни часове за по-малките деца, те вече бяха свикнали да остават в училище след обяд, докато много от по-големите ученици вече бяха отвикнали да остават в училище след учебните часове. Заедно с тези деца групата наброяваше общо 20 ученици.

РЕГИОНАЛНИЯТ ПРОЕКТ

В България проектът СТЕП ИН бе съсредоточен главно върху мотивирането и помагането на ромските деца в образователното съдържание съгласно българския учебен план. Освен

това той бе фокусиран върху социална и културна интеграция чрез извънучебни дейности. Проектните дейности целяха да помагат на децата по следните предмети: български език (български език и литература), математика, химия, история, природознание, физика и биология. Подпомагането бе необходимо, тъй като младите роми, включени в проекта, често пропускаха основите, преподавани в първата година, въпреки че са били регистрирани в училище по това време. Допълнителните действия, проведени в сферата на проекта, бяха:

- изучаване на „свободни“ предмети като английски език (който не се преподава в училище за деца на тази възраст)
- спорт
- творческа работа (занимания по писане, рисуване, пеене и танцуване)
- екскурзии и културни дейности: посещение на музей или театър и четене заедно на известна българска литература
- професионално ориентиране
- запознаване с обществените институции във и извън тяхната изолирана местна област
- срещи с родителите относно важноста на дейностите по проекта, важноста на образованието и дисциплината и обсъждания на ролята, която родителите биха могли да играят в образованието на техните деца
- продължителна помощ (едно топло ястие за учебен ден)

29

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ / ТРУДНОСТИ:

Училището е в изолирана местна област и се посещава само от ромски деца. Деца, които не са ученици от това училище, нямат право да присъстват в сградата ежедневно. Поради това не бе възможно да се изгради интеркултурна група.

Друга трудност бе нередовното посещение на училището и проекта от страна на децата.

За да се преодолее този проблем, служителите по проекта, както и учителите от училището, извършваха посещения на домовете на децата и помагаша на родителите да намерят пъ-

тища за решаване не техните проблеми. Родителите имаха открито отношение към тях.

Дейности по изучаване, обучение и образование не трябва да се стартират за перспектива, по-кратка от 10 години. Развитието на доверие и успех в живота не могат да се постигнат за две години. „Пропуските“ от детските години не могат да бъдат поправени за две години. Важно е да се гарантира устойчивото развитие на този вид проекти и дейности.

“Етноцентризмът” в българската училищна система, както и липсата на интеркултурно обучение и разбиране за другите култури в училище, се оформиха като голяма пречка на проекта.

Съдържанието на учебниците, както и обучаващите методи и програми в училище не бяха достатъчно приспособени към начина на живот на ромските деца. Храна в училищния стол можеше да бъде давана само на деца, чиито родители можеха да платят за това. Учебниците за по-големите ученици трябваше също да бъдат купувани от родителите.

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ:

Училището има дълъг опит в работата с децата от ромски произход. То бе отворено за нови проекти и търсене на различни начини на ръководене на пътя на децата да станат равнопоставени граждани в гражданско общество.

Всички ученици, включени в проекта, завършиха учебната си година успешно. Тяжното представяне действително се подобри благодарение на проекта, техните оценки варираха от много добър до среден. Нито едно от децата не получи лоши оценки.

Важен успех бе също достигнат с група ученици от 8 клас, последният клас от задължителното образование.

Някои от тях не посещаваха училище редовно; други имаха малки успехи и отсъстваха понякога. Благодарение на еже-

дневната работа на проекта с тях и техните родители училището бе способно да ги задържи ангажирани до края на учебната година, което означава, че те са могли да завършат 8 клас с успех. Важен стимул за това, да бъдат задържани в училище, беше предоставеният безплатен обяд, спортните занимания, екскурзиите, курсовете по компютри и английски език и различни културни дейности. Дейностите, включени за професионално ориентиране, бяха също сметнати за спомогнали за тази цел. Някои ученици ще продължат да посещават курсове за професионално обучение като фризьорство, други мислят за продължаване в средно училище.

Опитът показва, че много от извънучилищните елементи на проекта спомогнаха в мотивирането на децата да посещават училище, особено творческите дейности и учебните дейности на открито. Тези действия мотивираха децата да се държат по-добре и да получават по-добри оценки в училище, така че в резултат преподавателите станаха по-внимателни към трудностите и радостите на учениците.

Фактът, че екипът на проекта бе интеркултурен (българи, български роми, германци), бе обогатяващ. Българският ром посредник по проекта и автор на книгата „Светът и циганите” е роден в изолирана регионална област и е „стъпил” в образователния, социалния и културен живот на обществото. Той е пример за това, че „интеграцията” – дори ако той не харесва тази дума! – и съхраняването на естествеността и автентичността на ромската култура е възможно, стига да дадем шанс на всяко дете да избере свой собствен път!

Работата в мрежа с други институции в рамките на проекта означаваше наличието на възможност да се намерят надеждни съюзници, да се подсили мрежата за деца във Варна и да се кандидатства заедно за нови проекти.

Фондациите Либенау и Свети Франциск Хайлигенброн ще гарантират продължаване на проекта до края на учебната година 2007/2008, за да позволят на учениците от 5 и 6 клас да завършат 8 клас, за да бъдат готови да постъпят в средно училище. По-големите ученици ще бъдат подпомагани и ръководени оттук нататък в обучението, образованието и работата.

СТЕП ИН Румъния

Проектът се проведе в село на име Кожаска, на 45 км от Букурещ. Там живеят около 3500 човека, болшинството от тях – роми. Те имат електричество (дори част от употребата да е незаконна), отопление (въглища и дърва) и вода (кладенци/чешми). Не много хора притежават коли. Много от хората използват коне и каруци за различна работа и за придвижване наоколо. Почти всички хора в Кожаска имат сезонна работа, строейки малки тухлени домашни пещи.

ЦЕЛЕВАТА ГРУПА

Двата партньора в Румъния, Асоциация Апроапеле и Каритас Букурещ, сътрудничиха на Фондацията за човешко развитие за осъществяването на дейностите по проекта на регионално ниво. Фондацията за човешко развитие управлява огромна Програма за развитие на общността от 1998 г. Дейностите от проекта СТЕП ИН се явиха част от тази Програма в село Кожаска.

- Асоциация Апроапеле финансира дейностите с 54 малки ученици, посещаващи 8 клас от задължителното образование. Целевата група бе сформирана от ромски и румънски деца, за да се избегне разделението на двете групи. По тази причина дейностите не можеха да бъдат насочени само към деца, които официално са се определили като роми (мнозинството от целевата група обаче са роми).
- Каритас Букурещ работеше с група от 30 момичета на възраст между 14 и 16 години, които специализираха шев и кройка.

РЕГИОНАЛНИЯТ ПРОЕКТ:

Дейностите с двете целеви групи бяха много подобни. Целта на проекта бе да се предотврати ранното напускане на училище, да се насърчи по-нататъшното образование и да се

помогне на младите роми да подходят към работната сфера. Организацията Асоциация Апроапеле, Каритас Букурещ и Фондацията за човешко развитие вярваха, че на тези деца трябва да се предложат алтернативи как да успеят в тази сфера. Те решиха, че искат да им помогнат да развият вътрешната им мотивация с цел да искат да постигнат повече в живота. За тази цел те планираха следните дейности:

- дидактическа подкрепа, за да помогнат да младите хора да завършат успешно учебната година, може би дори откритване на възможности за продължаване на образованието в средно училище.
- Ориентация за работа и професионално обучение: проектът цели да показва на младите ученици какви възможности за работа биха били достъпни за тях, след като завършат училище. Важно е те да знаят за разнообразието на работни места, които биха могли да изберат. Те не трябва да бъдат принудени да работят същата работа като своите родители. Професионалното ориентиране ставаше след учебните часове и се състоеше от индивидуално консултиране, групово консултиране, посещения на различни средни училища и работни места, срещи с различни модели на професии.
- здравно образование, състоящо се от уроци на различни специалисти, до срещи, където те говореха на децата по различни теми: хигиена, хранене, сексуални болести (някои от учениците са заразени със СПИН), влиянието на цигарите и алкохола върху човешкото тяло.

33

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ / ТРУДНОСТИ:

- безразличие на родителите относно образованието на техните деца. Имаше нужда от работа в тясно сътрудничество с родителите, тъй като те са първите, които трябва да съветват/стимулират децата си да се стремят към по-добър живот чрез образование
- краткосрочният характер на дейностите: достатъчно трудно е да се започнат подобни действия, ето защо е важно да се продължат, тъй като това е единственият начин да

- се получат резултати за дълъг период. Няма достатъчно ресурси да се мотивират тези деца непрекъснато.
- Отлагания: понякога дейностите бяха отлагани поради недостатъчна комуникация/сътрудничество. Крайните срокове бяха решавани и съгласувани от всички партньори по проекта, но не бяха винаги спазвани. Това понякога подлагаше на опасност доверието на местните партньори. Реши се, че е необходимо повече време за докладите и оценката, особено ако те се анализират с включване на бенефициентите.
  - Липса на сътрудничество от някои от учителите: сътрудничеството с учителите страдаше от икономически и културни различия. Учителите пътуваха всеки ден от места на 40 км извън Кожаска, понякога те получаваха пари за разходите си за пътуването от местните власти, понякога - не. Учителите чувстваха огромно културно различие между тях и децата чувстваха, че липсата на незабавни резултати е разочароваща. Децата на свой ред понякога се чувстваха белязани по негативни причини и следователно тяхното поведение се влошаваше.
  - Асоциация Апроапеле не успя да се включи в спортни дейности, както бе предвидено.

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ:

- Устойчиво развитие: дейностите бяха включени в учебната програма. Учителите научиха методиката и ще продължат да я практикуват след завършване на проекта.
- Предимство бе, че Фондацията за човешко развитие е провеждала дейности в Кожаска в течение на дълъг период. Тя имаше опит в работата с тази целева група, техните представители се ползваха с доверието на местните власти и на дидактическия персонал на училището и детската градина.
- сътрудничество и подпомагане: работа и близко сътрудничество с Фондацията за човешко развитие (без Фондацията за човешко развитие нямаше да има никаква възможност да се реализират тези дейности). Сътрудничество с училището (учители, училищен директор, деца). Достъп-

ност и съгласие на учителите да провеждат предложените дейности в техните занятия.

- Различие и необикновеност на дейностите по проекта в сравнение със съществуващата учебна програма. Ентузиазмът, достъпността, съпричастността, участието в нашите дейности на деца, учители и екипа на Фондацията за човешко развитие показаха колко необходим бе този проект за целевата група.
- Постоянен контакт: поддържане на постоянен контакт с деца, учители чрез екипа на Фондацията за човешко развитие. Важността на пряката работа с целевата група и провеждането навреме заедно на места, предлагани от Фондацията за човешко развитие и училището. Доброто и близко сътрудничество с Фондацията за човешко развитие допринесоха за постигането на целите на проекта.
- Присъствието на различни неправителствени организации в областта: Асоциация Апроапеле можеше да финансира само част от разходите на извършените дейности. Фондацията за човешко развитие допълни разходите и по този начин целите на проекта можаха да бъдат постигнати.
- Дейностите, осъществени по регионалния проект, помогнаха на младите роми да видят други възможности, които могат да подобрят тяхното образователно ниво. По време на дейностите групата си сътрудничеса много добре. Имаше 100 % посещение на дейностите по проекта. Нарасна интересът към учене и намиране на информация. Образователното пътуване бе възможност за момичетата (които се занимават с шев и кройка) да започнат да търсят работа, след като завършат. Фактически на две от тях бе обещана работа във фабриката, която те посетиха.

СТЕП ИН Словакия

Проектът се проведе близо до центъра на град Приевидза, бивш миньорски град в региона на Горна Нитра. Около 450 ромски семейства живеят в този окръг с общо 1500 човека. Семействата живеят в блокове и бараки, първоначално построени за миньорите.

ЦЕЛЕВА ГРУПА

Младите роми и ромски семейства близо до центъра на град Приевидза.

РЕГИОНАЛНИЯТ ПРОЕКТ

Партньорите, Диецезна Чарита Нитра заедно с доброволческа християнска асоциация в Партицанске и местна ромска гражданска асоциация със самостоятелно управление организираха дейностите в свободното време. Дейностите бяха специално фокусирани върху музика, чрез която децата бяха насърчавани да развиват техните способности. За тази цел бяха наети професионални преподаватели по музика. Целта бе да се мотивират младите роми да водят отговорен начин на живот.

Освен това бе включен социален работник, за да даде упътване на младите роми в изучаването на техните „права и задължения“ в обществото.

Целта на проекта се състоеше в развиване на дейности в свободното време, за да се способства за личностното развитие на младите роми, да се предотврати ранното напускане на училище и да се насърчи посещението на училище чрез подпомагане на навиците за учене.

Срещите със семействата бяха също включени в проекта с цел да се развие етична култура на поведение между семействата и обществото. Семействата бяха подпомагани в създаването на правилна среда за личностно развитие на младите хора роми.

За устойчивото развитие на този вид работа е необходимо да се подкрепят местните ромски активисти, което ще доведе до постигане на политически промени и приемане на ромите в обществото.

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ / ТРУДНОСТИ:

Болшинството от населението трябва да се научи да не поставя ромите в техни собствени категории. Светът на мисленето на ромите, техните приоритети и тяхната култура са много различни от тези на мнозинството от населението. В същото време културата на ромите се разпада. Семейните отношения и морални ценности не са такива, каквито те обикновено са били.

Бе голямо предизвикателство да се работи с нуждаещи се роми, когато липсата на имуществен статус и импулсивното поведение подлагаха на опасност нашите дългосрочни цели. Емоционална реакция на трудни ситуации, следваща от такава отношение, можеше да означава край на отношенията.

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ:

Важно е да не се изолира образователният пакет на СТЕП ИН от по-широк социален аспект.

Това е дългосрочен процес, който се нуждае от активното участие на всички включили се, а именно самите роми, държавни инстанции (до настоящия момент твърде много зависещ от положителната или отрицателна политическа готовност), самоуправляващи се околности и църкви чрез тяхната пасторска работа. Участието на всички тези партньори е не-

обходимо, за да се изгради мрежа от регионални и национални неправителствени организации, които подкрепят ромските инициативи, базирани на морални ценности.

Силата на образователния пакет бе, че се отнасяше до образование в по-широк контекст, което специално за ромите е крайно необходимо. Пакетът работеше добре, защото съдържаше елементи на защита, на изграждане на отношения между ромите и мнозинството от населението и това даде възможност да се внедрят християнски ценности в ежедневието.

СТЕП ИН Франция

Регионалното осъществяване на СТЕП ИН във Франция бе на четири различни места. На всяко място целевата група бе специфична и дейностите бяха приспособени към местната ситуация.

Целта бе по подобен начин да се достигне до младите френски роми и младите роми, които бяха предимно от Косово. Семействата на младите френски роми водят полу-заселнически начин на живот: те живеят в каравани в определени области. Те пътуват 9 месеца в годината и също често по време на трите месеца училищна ваканция.

Контекстът на младите роми, които са дошли от Косово с техните семейства, е съвсем различен. Те имат статус на чужденци, тъй като тяхната страна не е кандидат за Европейския Съюз.

Четири места бяха следните:

1) Екс-ан-Прованс – Льо Амо дьо Мартейи

Целева група: френски странстващи семейства с ромска култура, живеещи в много бедни области до северноафриканска общност. Общ брой на бенефициентите: 5 млади хора между 13- и 18-годишна възраст.

Дейности: младите хора роми бяха подпомагани в тяхната училищна работа. Техният интерес към писането нарасна чрез четене на приказки, тъй като някои от тези приказки спадат към традицията на пътешественика.

Група млади хора бе насърчавана да сформира група за ромска музика, тъй като някои от тях свиреха на китара.

2) Екс-ан-Прованс – Льо Плато д'Арбоа

Целева група: група роми от Косово, установяващи се на земята, далеч от агломерации и близо до гара на високоскоростни влакове. Те не са добре приети от местните общности.

Общ брой на бенефициентите: 7 млади хора между 13- и 16-годишна възраст.

Дейности: работата, извършена с тях, бе, от една страна, да им бъде преподаван френски език като чужд език, и от друга страна - да се помогне на семействата да намерят училище, което да ги приеме, при условие че посещението на училище е задължително само до 16-годишна възраст. На тези семейства бе давана също и хуманитарна помощ, тъй като те изпитват недоимък във всичко.

3) Ла Рошел – Мюрон

Целева група: едно семейство странстващи от културата «Мануш», жители на село Мюрон.

Дейности: Ние подпомогнахме млад френски ром от културата «Мануш», който искаше да получи диплом БАФА (Диплома за квалификация координатор). Той вече беше посещавал училище до 4 клас. Помощта се състоеше, от една страна, в помощ да се подготви за теоретичните тестове, и от друга страна – да му бъде предоставено одобрено място за практическите тестове. Той ще проведе работата си по БАФА в един от летните лагери на Секур Католик.

4) Крон

Целева група: Някои семейства от странстващи, заселили се върху собствена земя, но прогонени, защото земята е била склонна към наводняване. Групата се състоеше от 6 млади хора между 10- и 18-годишна възраст.

Дейности: подпомагане в училище бе предоставено на млади роми и деца-мануш, които вече са посещавали училище. Техните семейства живеят на участък земя и пътуват само от май до септември. Помещенията се предоставят от кметството. Младите хора посещаваха тази дейност стриктно, тъй като помощта в училище не бе безплатна в извънучебните часове. Затова за тях това бе единственият начин да бъдат подпомогани в образованието си, което бе безплатно.

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ / ТРУДНОСТИ:

В Екс / Амо дьо Мартейи в четвърти клас имаше младо момиче на възраст 18 години. Тя бе допусната в проекта, но нейният персонален проект не съответстваше на помощта, която бихме могли да ѝ предоставим с оглед по-нататъшната ѝ кариера.

Най-сериозна бе ситуацията с млади роми от Косово, настанили се в Екс – Плато д'Арбоа, където екипът от доброволци не успя да ги интегрира към училището. Поради това единственият принос бе доброволната работа, извършена от този проект.

Приоритетната цел бе действително да се види, че тези млади хора посещават училище.

В друг случай друг обект бе запланиран във Фрежю (Тулон'с Делегасион), на група румънски роми вече бе предоставена помощ за оцеляване и бе учреден проект за подпомагане на младежите, когато ромското население бе изселено от областта. Жителите сами се делеяха, което ни пречеше в осъществяването на проекта.

41

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ:

Секур Католик, Каритас Франция се свързаха със семействата с цел да насърчат родителите да изпратят децата си на училище. Но тяхното посещение оставаше слабо, тъй като положението на някои семейства е социално нестабилно. Ето защо бе много важно да се накарат децата да се чувстват значими, като ги накараме да знаят повече за богатството на тяхната култура. Така четири или пет 15-годишни момчета, които свиреха на китара, сформираха музикална група. За своята шестдесетгодишнина през октомври 2006 г. Секур Католик смятат да ги накарат да свирят пред огромна аудитория в Екс-ан-Прованс. Няколко малки ромски момичета знаят някои традиционни танци и ще бъдат също поканени да ги представят по случай 60-тата годишнина.

Независимо от всичко 18-годишното момиче от Екс - Амо дьо Мартейи достигна до четвърти клас благодарение на подпомагането, което тя получи от нашите доброволци.

В Ла Рошел, Мюрон: успехът на момчето за БАФА (Диплома за квалификация координатор), който ще му позволи да работи като координатор на дейностите за свободното време на младите хора. Той все още трябва да положи изпита по втората теоретична част на дипломата си през ноември 2006 г., за да получи реалната диплома.

В Париж Секур Католик (Каритас Франция) създаде за проекта СТЕП ИН практическо аудио-визуално ръководство на потребителя за социални услуги в областта, за да подобри знанията на ромите за специфичното законодателство, приложимо за странстващите французи. Power Point редактиране, включително изображения, карти, написани на опростен френски език, джаз-мануш и циганска фламинго музика, предоставена безплатно от две музикални групи – всичко това е включено в аудио-визуалната презентация.

Аудио-визуалният метод се състои от карти с информация от едната страна и изображения от другата, проследявайки няколко точки от законодателството, свързани с живота на странстващите хора:

- общината, на чиято издръжка са
- амбулаторна дейност и циркулация
- социалните институции в областта, на която те са жители
- останалите обекти
- стипендии за странстващи деца
- БАФА (Диплома за квалификация координатор)

СТЕП ИН Холандия

Проектът се проведе в община Велдховен, разположена в провинция Северен Брабант в Южна Холандия.

ЦЕЛЕВА ГРУПА

Децата принадлежаха към малка ромска общност във Велдховен, която е приходяща общност, съставена от легални и нелегални имигранти. Някои от ромите са в Холандия от 30 години (бивши преселници работници), а някои са пристигнали по-скоро (търсещи убежище, от Балканите). Последната група роми среща трудности при приемането ѝ и от нейния собствен народ, които са от по-дълго време в Холандия, и от местното „чисто холандско“ население. И двете групи роми във Велдховен намират също така трудност в това да бъдат приети от етнически свързаните Синти, които живеят в същата област почти столетие. Проектът във Велдховен е фокусиран върху цялата ромска група.

Целевата група се състоеше от деца на възраст между 12 – 18 години. Те наброяваха около 35, около 1/3 от тях - момичета.

43

РЕГИОНАЛНИЯТ ПРОЕКТ

Ние идентифицирахме следните пречки и решения за устойчиво подобрене на образованието на младите роми в областта Велдховен:

1.Пречка: Нежелание в рамките на самата ромска група да се приеме образованието

Решения: Включете майките с децата, за да създадат културна основа за приемане на образованието. Следва интеграция на възрастовата група 0-4 в проекта.И децата, и майките бяха мотивирани да приемат образованието като ценност.

2.Пречка: грижата за образованието съгласно регулярната холандска система е твърде фрагментирана (съществуват много училища и организации), и твърде строга (фикси-

рани възрастови категории, бюрокрация), за да се грижи по съответния начин за група ромски деца, която е трудно да бъде определена (никаква документация, местеща се наоколо, неясна реална възраст, и т.н.)

Решения: групите от КЗК (Корпуса за защита на Косово) бяха в състояние да координират и обединяват всички дейности на всички организации и включени действащи лица (кмет, полиция, църква, училища, обучение на възрастни, и т.н.). Изследователите от групата на КЗК “съпровождаха” децата отблизо, буквално в течение на целия процес на обучение, както и учебното място / околна среда (от катуна/караваната до обучението за възрастни).

3.Пречка: обичайните трудности, когато става въпрос за проблеми при образованието на ромите, като език, участие, негативно отношение от страна на традиционните ромски лидери по отношение на образованието и т.н.

Решения: пакет от учебно и извънучебно образование, адаптирано към специфичните нужди на училищата и учениците. Близкият контакт със семействата (катуна/каравана), осъществен от изследователите, оформи решаващия елемент в този пакет с цел:

- да подобри тяхното знание на холандски език (майки и деца)
- да обезпечи от самото начало непрекъснатост на грижата и създаване на образователна документация, която може да бъде прехвърлена на местното начално училище на по-късен етап (Обучение в катуна/в караваната; ранно участие в детската градина)
- да събуди осъзнаването на важността на образованието в ромската общност като цяло чрез ентузиазираният ангажираност на майките в проекта
- да мотивира родителите в приемането на целите на проекта и да получи тяхното одобрение за участието на техните деца
- да опознае семействата от целевата група
- да провежда семейно обучение (в катуна/караваната)
- да се оценяват и използват възможностите на семействата за проекта (ролята на майката като основен педагог и предавач културата в ранна възраст).

- да промени културните ценности по отношение нуждата от образование
- да предложи индивидуална помощ по отношение трудностите на семействата
- да съпровожда/достига до момичетата в целевата група
- да изгради мрежа между семействата, училището, екипа по проекта и другите
- да насърчава активното включване на младите ромски водещи активисти и младите ромски образци за подражание в последната фаза на проекта (7 месеца)

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ/ТРУДНОСТИ:

- мобилност на групата (понякога семействата и децата отпътуват за няколко седмици на друго място)
- незаконен статус на някои от ромските фамилии, което резултира във:
  - липса на надеждна документация (каква е точната възраст на децата? кои са родителите в действителност?)
  - криминални действия (също и от децата), които могат да прекъснат образователния процес (децата понякога изчезват за няколко седмици)
- въпреки че привидно/официално цялата общност се е обвързала с проекта, в реалния живот дискриминацията все още е проблем, особено за възрастта 15+, когато младите хора започват да търсят работа
- участието на момичетата е слабо, особено в по-късна възраст

45

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ:

Този проект като че ли успя чрез реален интегриран подход (включване на всички институции, социални нива и действащи лица).

Той също като че ли успя да промени традиционното негативно култивирано отношение сред ромите по отношение на образованието. Най-важният елемент, довел до този успех, като че ли бе ангажираността на майките като предаващи културата в катуна.

СТЕП ИН Италия

Проектът се проведе в Милано, в лагер, където живееше група от около 200 роми, които са се преселили от Косово и Македония. Те живеят в Италия от деветдесетте години и са се заселили в предназначен за това лагер в предградията на Милано (Северна Италия).

Каритас посрещна ромските групи през 1999 г., когато бяха изселени от областта, където са живяли. От 1999 г. нататък Каритас е изпълнил проекти, насочени към тази група хора с цел да се насърчи активно гражданство. През 2002 г. Каритас започна партньорска работа с Кметството на Милано за координирането на „лагера“, където живеят групите. Оттогава Каритас поддържа също контакти с училището и други услуги, действащи в лагера.

46

ЦЕЛЕВА ГРУПА

Проектът бе непосредствено насочен към млади роми между 13- и 18-годишна възраст и включи 26 млади хора (11 момчета и 15 момичета). Освен това 8 момчета и момичета, родени през 1993-1994 г. (11- и 12-годишни) също участваха в проекта.

Въпреки че в самото начало не бе планирана работа със семействата, проектът не би бил възможен без добрите отношения с родителите. Ние също така работихме с някои други индиректни бенефициенти като училища, енории, доброволчески организации и Кметството на Милано.

РЕГИОНАЛНИЯТ ПРОЕКТ

Целите на проекта бяха да се предотврати ранното напускане на училище и подпомагане на пътища за социална интеграция.

По време на тези две години проектът разви следните дейности по първата цел на проекта: подпомагане за училищни, спортни и занимателни дейности и художествени и творчески занимания. По втората цел той разработи Описание на изпълнението на дейностите в региона: преподаване на умения по ограмотяване, професионално обучение заедно със завършване на трудов стаж и използване на услугите в лагера.

ПОЛОЖИТЕЛНИ / СИЛНИ СТРАНИ

- професионалното обучение и провеждане на стаж (планирано едновременно с дейностите за подпомагане пътищата за социална интеграция) се оказаха голямата възможност за младите роми, тъй като те влязоха в допир с трудовия свят и усвоиха професия.
- мрежата от партньори, участващи по проекта (църква, кооперативи и асоциации) помогнаха на младите роми да се срещнат с други момчета и момичета и да се социализират с тях
- младите роми, въввлечени в проекта, както и персоналът, работещ с тях, бяха доста доволни от получените резултати и се наслаждаваха на проведените дейности. Те оцениха дидактическия принос, както и аспектите на социална обвързаност на проекта. В частност членовете на персонала съобщаваха за подобряване на техните отношения с младите роми с течение на времето.
- една от целите на проекта бе да се подобри качеството на отношенията между двете групи, живеещи в лагера, тези от Косово и тези от Македония. В миналото е имало сбивания между тях. В края на проекта тази цел бе частично постигната.
- Друга цел касаеше уважение към дейностите и усвояване поведение на сътрудничество. Тази цел бе също частично постигната, особено чрез спортни и развлекателни дейности.

ОТРИЦАТЕЛНИ СТРАНИ / ТРУДНОСТИ:

- членовете на персонала съобщиха за някои трудности, свързани с поведението на млади роми, дължащи се, от една страна, на тяхната възраст (юношеството е „критически“ период), и на културно напрежение. Тези тийнейджъри бяха синове и дъщери на имигранти и съставляват така нареченото „второ поколение“, означаващо, че те не принадлежат напълно към културата на родителите си, нито са интегрирани към италианската култура.
- Понякога проектът се изправяше пред трудности, свързани с различно възприемане на факта кога започва периодът на зрелост в живота. В ромската култура хора на около 12-14 години и нагоре се считат за вече възрастни и като такива от тях се очаква да създадат свое собствено семейство. Поради това понякога бе трудно да се убедят родителите, че има смисъл да се посещава училище.

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПАКЕТ

---

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПАКЕТ

Реализирането на образователния пакет в регионалните проекти даде възможност да се тества неговата пригодност „in loco“ („на място“). Бе възможно да се тества как той съответства на целите и как взаимодейства със специфичните особености на целевата група. Той демонстрира ефикасността си на някои места и ограниченията си на други.

Все пак в края бе възможно да се стигне до някои препоръки за по-добри интеграционни методи.

Както вече бе обяснено на друго място, когато се работи с роми, не е възможно да се изолира едно действие и да се фокусира само един проблем или само една определена целева група. Поради това подходът на проекта трябваше да бъде всеотраслен и той включваше връзки с родители и училище. В много случаи последва плодородно партньорство, отчитащо неизбежните културни различия, с които се сблъскваше. Ето защо заключенията дават общи препоръки. Дават се предложения как да се подобри мениджмънтът на дейностите с цел да се насърчи образователната и социална интеграция на ромското население.

Тази оценка е резултат от обща работна сесия, проведена в Холандия; тя съдържа приносите на всички партньори. Въпреки че осъществяването бе относително ограничено във времето (12 до 18 месеца в зависимост от регионалните проекти), се появиха някои много интересни коментари и предложения. Дебатите относно стратегиите, използвани, за да се преодолеят трудностите, бяха особено плодотворни.

A. ДЕЙНОСТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ

Изследвани аспекти:

- бяха ли дейностите и специфичните цели изчерпващи и всеобхватни?
- Беше ли образователният пакет полезен инструмент за планирането на регионалните действия по проекта?

Колкото до дейностите по подпомагане на училищната дейност, като второстепенна цел и като индикатор за успех, образователният пакет включваше изучаването на E2, езика на местата, където ромите живеят (техният майчин език е ромският). Ситуацията се оказва съвсем различна от държава до държава. В Италия, например, целевата група бе съставена от роми, които напоследък са пристигнали от Косово и Македония, докато в Румъния, България и Словашката Република те бяха натурализирани и в някои случаи имаха добри познания по националния език. В други случаи, независимо от тяхната натурализация, те не знаеха езика на страната, в която живеят много добре. По тази причина изучаването на E2 означаваше различни неща на различните места: в първия случай то трябваше да се проведе като задължителна фаза, преди да може да се проведе интегрирането в училище и социалната интеграция; във втория случай тази фаза вече бе достигната.

Почти всички регионални проекти наблюдаваха, че всички ромски групи биха могли да бъдат характеризирани с липсата или с много ниско ниво на основно образование и знания. Тази липса имаше негативни последствия върху шансовете им за интегриране в училище и върху тяхното представяне в училище. Мнозинството от децата завършиха първата степен на задължителното образование, но получаването на диплома за средно образование, което е минимално изискване за стъпване на трудовия пазар, се оказа много по-трудно. Болшинството млади роми са изоставили училището преждевременно, без каквото и да е сертификат или без да придобият каквито и да е умения. Главната цел на подпомагането на училищната дейност бе да се запълнят тези пропуски в тяхното образование чрез регулярни срещи с учители, убеждавайки ги в използване на индивидуализирани програми.

Относно различните специфични цели, разработени, за да се избегне напускането, *Социално дело*, партньорът в България, докладва по-добри резултати в представянето в учебен план в сравнение с дисциплината и поведението (от гледна точка на спазване на правилника, точност и т.н.)

Поддръжката на обучението в Румъния и България включваше също така доставка на училищни материали като химикали, портативни компютри и учебници. Този вид материална подкрепа беше необходима, вземайки предвид бедността, а в някои случаи изключителната бедност, в която ромските групи често живеят. Българо-германско Социално дело бе включило продоволствена помощ в регионалния проект, топла храна, явяваща се ефективен способ да се поощрят децата роми да посещават училище (и по убеждение на семейството).

Художествените и забавни занимания доведоха до много положителни резултати от гледна точка на участието и съпричастността на младите хора. Тяхна заслуга бе да стимулират творческия потенциал и да дадат възможност на младите роми да приложат теорията на практика, доколкото са напреднали. Тези творчески занимания помогнаха също така на учениците да развият нови умения и да открият своите таланти, особено що се отнася до ръчните дейности.

В регионалното експериментиране в Италия неофициалните образователни дейности като творчески и спортни дейности сформираха важен мост за достъп до младите роми. Това им даде шанс да установят положителни отношения и с ромските групи в лагера, и с децата нероми чрез насърчаване на съвместни и безконфликтни отношения.

В някои случаи тези занимания бяха първият контакт, установен с младите хора, и доведе до по-широко участие, както и до включването им в курсовете по ограмотяване и професионално обучение. В частност заниманията се оказаха идеалното регулиране на планирането и изпълнението на различен вид дейности като обучаващ курс по хигиена, хранене и сексуално възпитание. Младите хора сами избираха темите чрез анкетни допитвания. Въвлечането им в избирането и планирането

на дейностите и на темите бе важен елемент в насърчаването на тяхното спонтанно участие.

Занятията бяха също така място, където младите хора можеха да говорят, да се изкажат и да се чуят един друг. Много млади роми са много талантиливи разказвачи и високата оценка на този устен аспект допринесе за престижа за техните устни традиции. Словесните умения не се разглеждат като конфликт с традиционното образование, но се приемат като средство, което укрепва идентичността на ромите.

Отношенията между ромите и неромите се считат също за много важни. Партньорите в Румъния включиха и двете групи в техните дейности с цел да предотвратят каквато и да е форма на изолация. За съжаление, в някои случаи естествената изолация е неизбежна. В страните на изток например има села, градски квартали и училища, състоящи се само от ромско население. В тези случаи да се прави опит за интегриране и интеркултурен подход е изключително трудно.

В заключение, всички неофициални образователни дейности (занимания, творчески и ръчни дейности, спорт и игри) имаха фундаментална роля във въвлечането на младите хора в дейности, свързани с официалното образование. Училищните предмети често се считат за скучни от децата. Освен това, смесването на ученето с ръчни дейности, свързани с ромските традиции, може да укрепят ромската идентичност и да стимулира въображението на младите хора и мотивацията им по отношение на бъдещи възможности за работа.

В. КОРЕСПОНДЕНЦИЯ С ЦЕЛЕВАТА ГРУПА

(етническа група, възраст и т.н.)

Изследвани аспекти:

- съответства ли образователният пакет на специфичните особености на целевата група?
- Осъществяването на образователния пакет ускори ли кито и да е препоръчителни изменения с цел по-добра интеграция?

Тъй като възрастта на младите хора бе определена (13-18 години), някои партньори смятат, че би било по-добре да се започне да се работи с ромите на по-ранна възраст, вероятно когато са на училищна възраст. Започвайки работа с тях на 13 често означава да се работи със следствията от пропуски в обучението, на които е било позволено да се натрупат през голям брой години.

54

По отношение на творческите занимания, би било интересно да се включат дейности, свързани със собствените традиционни дейности на ромите, особено в Румъния и България, където тези традиции все още се пазят живи. Това също би било начин да се вземе под внимание културният контекст.

Партньорите в Румъния бяха силно удовлетворени от резултатите от творческите занятия. Специфичната цел за насърчаване на социалното единство в частност бе счтена за много успешна. Тя действаше особено добре при тях, защото младите хора, включени в техния проект, идваха от различни села; дейностите, предложени на занятията, се оказаха много важно средство за сближаването им, така че те можаха да се опознаят един друг и за първи път да имат възможността да работят заедно.

На втората международна среща, проведена в Сент Мари дьо ла Мер, някои от партньорите посочиха важноста на включването на семейството. Те смятаха, че дейностите около сътрудничеството с родителите на младите хора трябва да бъдат включени в образователния пакет. Работата със семействата бе разгледана като важен елемент в убеждаването им във важноста на редовното посещение на училището.

Друга повдигната точка бе това, че вместо ограничаване на дейностите по образование, взети в тесен смисъл, те трябва да включат продоволствена помощ в комбинация с точки по обучение в здравословно хранене. Образователният пакет бе достатъчно гъвкав, за да позволи включването на по-нататъшни подобрения. Новите предложени дейности биха могли да бъдат включени в поредица специфични цели.

Нещо повече, във връзка с включване на други дейности в регионалния образователен пакет партньорите в Румъния и Секур Католик (Каритас Франция) забелязаха нуждата от обучение на възпитатели професионалисти; дори тези, които вече са работили с роми. Затова обучението на преподаватели в новите методи на преподаване на роми бе включено в образователния пакет. В резултат в някои случаи бяха проведени специфични обучаващи курсове. Секур Католик в момента си сътрудничи с Министерство на образованието по този въпрос.

С. РЕГИОНАЛНИ ПАРТНЬОРИ

Изследвани аспекти: Ролята и значението на регионалните партньори

Някои от партньорите в СТЕП ИН (в частност румънците и италианците), които работят от дълго време с ромите като целева група, са работили в мрежа на близко сътрудничество с регионални партньорства през годините.

Ето защо за тези партньори нямаше никакви трудности в сътрудничеството и взаимодействието с други организации. Други партньори обаче, такива като Социално дело, трябваше тепърва да създадат мрежа от регионални партньори, за да започнат с регионалната реализация на СТЕП ИН. В този случай сътрудничеството също доказва, че е плодотворно и е допринесло за постигане на целите.

56

Позитивната роля, която партньорството може да играе, и важноста на сътрудничеството с други партньори в реализирането на проекти от този вид бяха признати единодушно от всички партньори по проекта. Това партньорство беше особено важно предвид многоизмерния, често сложен характер на проблемите, с които се сблъскват ромите. Регионалните партньори могат да бъдат много ценно средство, когато е нужно да се изберат стратегии в началото на проекта. Всеки включен партньор може да има различен поглед по въпроса, но различните гледни точки могат да се превърнат в нови начини и иновативни методи за помощ на ромите.

За най-важни регионални партньори по този вид проект бяха: клонове на местното управление, училища, църковни организации и служби, предоставящи обществени услуги (общо-практикуващи лекари, асоциации за семейно благосъстояние и т.н.). Включването на някои от тях бе сметнато дори за фундаментално по простата причина, че самите роми вече са ги приели като важни действащи лица.

За разлика от тях Секур Католик посочи как някои партньори, явяващи се фундаментални за успеха на проекта за ромите, биват третирани с подозрение от тях. Такъв е случаят,

например, с местната общност и социалните услуги, от които ромите често се страхуват. Това прави включването им в дейностите още по-трудно.

Що се касае до педагогическите средства, вследствие на липсата на методи, приспособени към културната специфичност на ромите, Секур Католик създаде аудио-визуален метод, който позволява на младите роми и техните учители да вземат предвид спецификата в живота на ромите.

5.
ЗАКЛЮЧЕНИЯ ...
И МАЛКО СЪВЕТИ!

---

5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ ... И МАЛКО СЪВЕТИ!

Като цяло образователният пакет бе оценен като успех, някои от неговите аспекти, описани тук по-долу, допринесоха за този успех.

1. Комбинацията от следните дейности по отношение на задължителното образование:

- Дългосрочна поддръжка на учебната програма
- Планиране на тази училищна поддръжка заедно с учителите.
- Повишаване на родителското съзнание относно посещаването на училище от техните деца.
- Занимателни, спортни и творчески дейности

Тези дейности доведоха до:

- Влизане в контакт с някои неграмотни момчета и момичета и тяхното включване по-късно в курсове по ограмотяване и обучение за работа.
- Компетентност да се преподават определени ръчни умения.
- Компетентност да се преподават правила на поведение (чрез правила на игри и спортни дейности)
- Компетентност да се насърчава безконфликтно взаимодействие
- Включването на момчета и момичета, които не са роми, с цел да се насърчи социалното включване и по-задълбоченото взаимно опознаване.

2. Оценката на образователния пакет провокира много размисли сред партньорите. Определени аспекти от тях бяха счестени като незаменими за всеки бъдещ проект от този вид:

- Установяването на широкообхватни, многоизмерни проекти, които включват също така и родителите, за да стимулират съзнанието и да създадат правилните условия за гарантиране редовното посещение на училище от децата.

- Уреждане на разрешения за заселване за групи от чужденци. Ръководене на кампании за съзнаване и лобиране на представители на правителството за обезпечаване на подходящи жилищни условия.
- Насърчаване ангажираността и активно участие на ромите не само чрез призоваване да вземат участие в проекта, но също и в етапа на проектиране, така че те да почувстват, че са активни участници и централни фигури в техния проект.
- Създаване на възможности за започване на дейността с по-малки деца, евентуално на училищна възраст или даже на възраст, когато децата могат да ходят на детска градина, отколкото с по-големи на 13 -18 години от целевата група по СТЕП ИН. Опитът в този проект показва, че някои важни пропуски в основното образование на децата не могат да бъдат компенсирани на по-късен етап. Често близките отношения майка/дете в предучилищна възраст биха могли да са от голямо значение за предучилищните дейности, където трябва да бъдат направени опити за включване на майките в образователния процес още от началото.
- Да се вземе под внимание важноста на регионалната мрежа от хора и организации. Регионалните партньори трябва също да бъдат включени в обучаващите и разяснителните дейности, които са разработени за обогатяване знанията по ромска култура. Съдържанието на това обучение трябва да надхвърли пределите на съществуващото знание по места.
- Проектите ще бъдат по-успешни, колкото повече включват:
  - организации и хора от частния социален сектор
  - организации, които работят в различни сфери (образование, здравеопазване, развлечения и почивка и т.н.)
  - организации, чийто авторитет е признат от самите роме
- Признаване на потребността от обезпечаване на материални помощи за насърчаване на редовното посещение на

училище, като учебници и т.н. В определени случаи продължителната помощ би могла също да увеличи процента успеваемост на проекта. Особено когато помощта се разглежда като форма на здравно образование и е свързана с разпространяване на важна информация за здравословно хранене.

- Обръщане на по-голямо внимание на важноста на положителните модели на подражаване, т.е. показване на младежите примери на възрастни роми, които са постигнали успех в кариерата си и/или в техния личен живот, отговаряйки на стремежа на всяко дете да подражава на по-големите.

ПРОЕКТ "СТЕП ИН"

Насоки за изучаване, обучение
и образование за интегрирането
на младите роми

“Ромите: възможна интеграция”.
Насоки за социална и образователна
интеграция на младите роми

Българска, първо издание
Формат: 16/60×84
Обем: 4 п.к.

Издателска къща СТЕНО
Варна, Централна поща, п.к. 333
тел./факс 052/608 546
e-mail: stenobg@yahoo.com
www.stenobooks.com

ISBN-10: 954-449-291-7
ISBN-13: 978-954-449-291-5